

ТОМ 15

Секція 17 – Право

Коляда А.Ю. курсант гр.ПС-342
Науковий керівник: Кісельов І.О., к.ю.н., викладач кафедри
кримінального права та криминології
(Державний ВНЗ “Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ”, м.Дніпропетровськ, Україна)

СУБ’ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ

Внутрішню, психічну, сторону вчиненого посягання характеризують два поняття – «суб’єктивна сторона злочину» та «суб’єктивна сторона складу злочину». Як і поняття, що вказують на особу, котра вчинила злочин і підлягає кримінальній відповідальності («суб’єкт злочину» і «суб’єкт складу злочину») вони характеризують близькі, однак не тотожні, правові явища.

Суб’єктивна сторона злочину – це сукупність процесів, які відбуваються у свідомості та волі особи, її усвідомлення власного діяння та передбачення наслідків, його оцінка як суспільно небезпечного, мета, якої прагне досягти особа, і мотив, яким вона керується, емоції, що переживає при цьому. Вона характеризує фактично вчинене злочинне посягання. Про існування суб’єктивної сторони може йтися лише тоді, коли має місце конкретний злочин, і тільки щодо цього злочину.

До суб’єктивної сторони входять такі обов’язкові ознаки як вина, та такі формальні як мотив, мета, емоційний стан суб’єкту злочину.

Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої Кримінальним Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Умисел поділяється на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

Необережність поділяється на злочинну самовпевненість та злочинну недбалість. необережність є злочинною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно розраховувала на їх відвернення. Необережність є злочинною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, хоча повинна була і могла їх передбачити[1, с.13].

У кримінальному праві однозначно встановлено, що неодмінною ознакою суб’єктивної сторони злочину та його складу є вина. Відповідальність лише за наявності вини є одним із принципів кримінального права. Це - один із критеріїв, за якими розмежовуються кримінальне і, наприклад, цивільне право, яке передбачає відповідальність і без вини. Кримінальна відповідальність лише за наявності вини декларована у Конституції України, ряді міжнародно-правових актів.

В багатьох злочинах вина потребує встановлення мотиву, мети та емоційного стану особи при вчиненні злочину, що є факультативними ознаками. Дані ознаки можуть бути обов’язковими, якщо на них прямо вказано в диспозиції статті Кримінального Кодексу.

Мотив злочину – це внутрішнє спонукання до вчинення злочину, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого діяння.

Мета – це уявлення про його суспільно небезпечний наслідок, про ту шкоду, яка настане для охоронюваних кримінальним законом відносин і яка, проте, є для нього

бажаною, зокрема, у ст. 113, 127, 199, 307, 376, 447 Особливої частини КК України. У деяких випадках сутність мети впливає з тексту диспозиції[2, с.163].

Емоційний стан - це певні психічні переживання, за наявності яких особа вчинює злочин. Як правило, емоційний стан особи характеризується підвищеним збудженням, в ньому домінують страх, ненависть, виклик громадській думці тощо. Кримінально-правове значення закон відводить лише стану сильного душевного хвилювання, так званому фізіологічному афекту, у стані якого вчиняється злочин. У Особливій частині ККУ розглядається лише три випадки вчинення злочину в підвищеному емоційному стані: ст.116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст.117 «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» та ст.123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання»[3].

Як уже зазначалося, суб'єктивна сторона злочину - це його внутрішня сторона, недоступна для безпосереднього зовнішнього сприйняття, її виявлення можливе принаймні двома шляхами:

1) завдяки визнанню самої особи, яка вчинила злочин. Однак на це розраховувати важко з огляду, по-перше, на незацікавленість особи у з'ясуванні її справжніх намірів, оскільки це може посилити її відповідальність, а, по-друге, намагання добитися визнання особи часто призводить до зловживань працівників правоохоронних органів, примушування з їх боку до дачі показань, навіть до застосування тортур;

2) через аналіз поведінки особи. Про реальні помисли при вчиненні злочину свідчать, насамперед, дії цієї ж особи до вчинення злочину, в ході його виконання і, навіть, по завершенні посягання. Наприклад: заволодіння майном убитого, майже беззаперечно вказує на корисливі мотиви вбивства; надання допомоги потерпілому після заподіяння тілесного ушкодження з високою мірою достовірності свідчить про відсутність мети позбавити життя тощо[4].

3) шляхом призначення психологічних експертів;

4) використання поліграфа у визначенні суб'єктивної сторони злочину. Але хоча даний технічний засіб і його методика науково обґрунтовані, працівник ОВС повинен довести, що немає іншого способу дістати інформацію.

Отже, характеризуючи суб'єктивну сторону злочину або його склад треба з'ясувати чи винна особа у вчиненні посягання; з якою метою вчинений злочин та якими мотивами керувався винний; чим саме характеризувався емоційний стан особи, яка вчинила злочин.

Перелік посилань

1. Кримінальний Кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2014 року). – Х.: Одіссей, 2014. – 232 с.

2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер – Право, 2003. – 416 с.

3. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. – К.: Центр учбової літератури, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу – http://pidruchniki.com/16060616/pravo/fakultativni_oznaki_subyektivnoyi_storoni_sk_ladu_zlochynu#344

4. Українське кримінальне право. Загальна частина [Текст] : підручник / [Берзін Павло Сергійович та ін.] ; за заг. ред. В. Навроцького. - К. : Юрінком Інтер, 2013.[Електронний ресурс]. Режим доступу –

УДК 342. 6

Тищенко І.О. курсант 2-го курсу навчальної групи ПС-342 факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Науковий керівник: Боняк В.О., к.ю.н., доцент, начальник кафедри теорії та історії держави та права

*(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
Дніпропетровськ, Україна)*

м.

Конституційне право людини та громадянина на інформацію в Україні: поняття, класифікація

Функціонування інформації в суспільстві вимагає створення для неї особливого правового режиму, що враховує природні властивості цього явища як необхідного атрибуту матерії. Право на інформацію посідає досить важливе місце в житті кожного з нас, воно є базовою категорією та лежить в основі реалізації всіх передбачених Конституцією України прав, свобод і обов'язків громадян. Це право є не тільки найважливішим засобом реалізації правового статусу особи, а й гарантією забезпечення належної динаміки взаємовідносин людини з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами і організаціями.

Усвідомлюючи актуальність та багатогранність проблематики права інформацію, дедалі більше вчених свої дослідження присвячують цій проблематиці та пов'язаним з нею питанням. Це науковці: В.О. Горобцов, Б.А. Корміч, Л.В. Кузенко, Н.В. Кушакова, В.В. Речицький, І.С. Чиж, А.І. Марущак, В.О. Серьогін, Т.М. Слінько та ін. Водночас в сучасних умовах так званої "інформаційної війни" з боку засобів масової інформації Російської Федерації питання конституційного права людини та громадянина на інформацію, захисту інформації та інформаційної безпеки набуває нового звучання та потребує новітніх досліджень у цій сфері.

Так, дослідники досить часто ототожнюють право на доступ до інформації з правом на інформацію, або розглядають його як одне з правомочностей останнього. Право на доступ до інформації не можна ототожнювати з правом на свободу інформації, оскільки вони хоча й мають однакову мету — забезпечення реалізації потреби людини в інформації, проте у них різне функціональне призначення. Якщо функція права на доступ до інформації полягає в забезпеченні особи необхідною інформацією безпосередньо від органів державної влади та органів місцевого самоврядування про їх діяльність та відомості про себе, тобто доступ до офіційної інформації, а також до певної інформації, що знаходиться у приватноправових юридичних осіб, то призначення свободи інформації полягає в забезпеченні можливості вільного пошуку та одержання будь-якої інформації із загальнодоступних джерел, отримання інформації про дії влади, але вже в інтерпретації представників ЗМІ, можливість ознайомлення з науковими працями, художніми творами, спілкування, кіно тощо. Єдине що вимагає свобода інформації від держави — це дотримуватися політики невтручання, й, навпаки, право на доступ до інформації репрезентує обов'язок держави створити певні умови для реалізації вільного і безперешкодного доступу до інформації [1, с. 27]. Отже, поділяємо позицію щодо того, що право на доступ до інформації треба розглядати як окреме суб'єктивне право.

Насамперед, слід відзначити, що уперше на міжнародному рівні право на інформацію було згадано у ст. 19 Загальної декларації прав людини та відтворено у ст. 32 Конституції України: " Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації”.

Однак щодо права на інформацію, то серед учених до сьогодні немає єдності в питанні видової його приналежності. Науковці відносять його як до особистих прав і свобод людини, так і до політичних прав і свобод громадян України. До теперішнього часу не сформульовано цілісне бачення права на інформацію як природного права, не зроблено його аналіз, не визначено зміст, структуру тощо. Це створює певні практичні й теоретичні труднощі, що значною мірою перешкоджають подальшій розробці теорії прав людини в українському суспільстві та усвідомленню його членами права на інформацію як невід'ємного.

Зазвичай права людини класифікують за такими критеріями (за сферами суспільних відносин, за змістом, за способом закріплення тощо) [2, ст. 81 - 84], або ж доповнюють її й іншими – характеризують в залежності від суб'єкта та за черговістю їх включення до конституцій й міжнародно-правових документів [3, ст. 73-74].

Конституційне право особи на інформацію є найважливішим і органічним елементом загальної, цілісної системи прав і свобод. Ступінь розвитку цього права характеризує ступінь прогресу самого суспільства, рівень особистої свободи особи, який реально забезпечується державою [4]. Для належного забезпечення його реалізації необхідно визначити його видову приналежність та сформулювати поняття «конституційне право людини на інформацію».

Так, В.Ф. Погорілко та інші науковці право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань та право на інформацію відносили до політичних прав, хоч і зазначали, що ці права і свободи є переважно культурними (духовними), а віднесення її до політичних прав і свобод є надмірною політизацією цієї свободи. Крім того, учені підкреслювали, що право на інформацію закріплене в Конституції вперше, а його здійснення може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки та у випадках, передбачених частиною третьою ст. 34 Конституції. Таким чином, в теорії конституційного права спостерігається певна еволюція щодо розуміння і визнання права на інформацію [1].

Отже, право на інформацію можна класифікувати за декількома критеріями. Дане право відноситься до особистих (можливості збереження, розвитку й захисту морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності); загальних (діє на всій території України); індивідуальних (здійснюється переважно одноособово); активних (свобода "для", тобто для вчинення активних дій) тощо. Також право на інформацію слід віднести до прав першого покоління і воно закріплене в Конституції України.

Отже, проаналізувавши роботи наукових дослідників а також законодавчу основу регулювання даного права, вважаємо за необхідне надати авторське визначення досліджуваного поняття, а саме: "право кожного на інформацію - це конституційно закріплена можливість особи, що дозволяє людині вільно шукати, одержувати, передавати, створювати і поширювати інформацію будь-яким законним засобом". Це право не охоплюється цілком свободою слова і преси, а є значно багатшим, змістовнішим і має власну субстанцію, відіграє свою роль у задоволенні певних інтересів суб'єктів .

Перелік посилань:

1. Кудрявцев С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація. Навчальний посібник/С. П. Кудрявцев., В.В. Колос. Міжнародна інформація. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 400 с.
2. Теорія держави і права : навч. Посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. Ю.А.Ведерніков. - Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2012. - 384 с.
3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною системою сист. навчання] / В.О.Боняк, В.А.Завгородній, А.В.Самотуга, Л.А.Філяніна. - Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. - 296 с.

4. Бачило И. Л. Информационное право: основы практической информатики: Учебное пособие. - М.: Изд. г - на Тихомирова М. Ю., 2001 - 352 с.